

ULLAMAJA KIVIKURU

Oodi kahdeksalle megafonille

Ruohonjuuriviestintää tansanialaiskylissä

Artikkeli tarkastelee suomalaisrahoituksella pystytettyä Commedia-projektia, jonka tarkoituksena oli lisätä kylätason viestintää Pohjois-Tansaniassa. Projektin ulkoiset saavutukset jäivät vaatimattomiksi, mutta sitäkin selkeämmäksi kävi se, miten mutkikkaita prosesseja lähtee käyntiin kylissä, jotka ovat matkalla perinteisestä yhteisöstä modemeitettiin.

Kannan palmuöljyä. Sinä joka kuljet kivi kädessä, älä tuhoa sitä mikä on minun. Kannan läikkyvää palmuöljyä käsissäni. (Yorubien sananlasku, Nigeria)

■ Commedia (Community Media for Rural Development) oli yksi aniharvoista suomalaisista viestintäalan ruohonjuuritason kehitysyhteistyöhankkeista. Se oli taatusti niistä ainoa, johon liittyi laajahko tutkimuskomponentti: tilanne arvioitiin sekä ennen että jälkeen sen, kun projekti teki työnsä yhdeksässä kylässä yhdessä maailman upeimmista maisemista, Kilimanjaron rinteillä ja Serengetin kansallispuiston laitamilla Tansaniassa.¹

Commedia ei ole harvinainen kehitysyhteistyöprojekti siinä, että hanke meni hiukkasen vinoon, uhkasi välillä kääntyä komediaksi. Se koulutti ansiokkaasti, mutta muu projektin toteutus ontui. Ainoat yhä näkyvät aikaansaannokset projektista ovat kahdeksan megafonia. Projekti näivettyi nopeasti, koska käsky kävi, että oli aika puhua Commediasta imperfektissä: Arusha ja Dar es Salaam anoivat, että jatkettaisiin preesensissä, Nairobi oli kallellaan samaan suuntaan, Pariisissa paperit upposivat Unescon isoon myllyyn, mutta lopulta Pariisikin oli sitä mieltä, että voitaisiin harkita preesenssiä. Mutta aika oli täynnä Helsingissä.

Commedia-projekti oli tyypillinen nykyaikainen ”kulturalistisen” kehitysviestinnän vaiheen projekti, joka lähti kylään ilman ennako- odotuksia, ainoana ajatuksenaan rakentaa dialogia valtakunnanvälineiden ja kylän omien viestintäresurssien välille. Silti voidaan tietysti sanoa, että rivien välissä kukaties näkyi yhä modernisaatioajattelun häivähdys sikäli, että projektidokumentin mukaan monipuolisen, sekä kylää että maata ja maailmaa valottavan joukkoviestinnän avulla kansalaisten kyky kehittää yhteisöään paranee.

Commedian aloite lähti Tansanian viestintäministeriöstä ja perusajatus oli muhkea: kunhan saataisiin ulkomaista rahaa ja sen myötä kokemusta muutamissa kylissä, Commedian malli voitaisiin aikaa myöden toteuttaa Tansanian hieman yli 8000 kylässä. Pilotihankkeen maksumieheksi lupautui Suomen kehitysyhteistyöelin Finnida, toteuttajaksi Unesco Nairobien toimistonsa kautta. Kyläviestintää oli Unescon alaisuudessa kehitetty vuosikautia sekä itäisessä että läntisessä Afrikassa, ja tämän Commedian oli tarkoitus välttää kaikki aikaisempien hankkeiden virheet, laitehankinnat oli määrä tehdä hyvissä ajoin etukäteen ja porrastaa ajoitukset. Mutta toisin kävi heti alussa: projekti juuttui byrokratian rattaisiin sekä

Tansaniassa että ennen kaikkea Pariisissa ja Helsingissä. Kun se vihdoinkin lähti liikkeelle, kaikki tapahtui yhdessä jysäyksessä — ja autot ja laitteet saatiin taas kerran vuotta myöhemmin perille. Rahaa saatiin Suomesta reilun 1,5 miljoonan verran, ja projekti kesti kolme vuotta, 1988- 91. Viimeisissä kylissä toiminta pääsi kunnolla käyntiin vasta silloin kun pohjoisen raha loppui. Sitkeimmät kylälehdet elivät pari vuotta rahoituksen loppumisen jälkeen. Nyt jäljellä ovat enää megafonit. Ne toimivat hyvin, ja niitä käytetään paljon. (Kivikuru & al 1994.)

Kylästä kaikki alkoi

Kehityskommunikaation tutkimuksen historiattomuutta osoittaa se, että ruohonjuuriviestintää pidetään 1980-luvun lapsena, vaikka kylästähän kaikki alkoi, jos kohta kylä unohtuikin pian. Wilbur Schramm on dokumentoinut kirjaansa *Mass Media and National Development* (1964, vii- xi) YK:n ja Unescon 1950-luvun viestintäalan ohjelmat, ja niissä jos missä ruohonjuuriviestintä on kunniaa: huoli siitä, että kaksi kolmannesta maailman väestöstä ei pääse nauttimaan modernin viestinnän mahdollisuuksista. Sama teema toistuu monen muun alan klassikon kirjoituksista (Lerner 1958, Doob 1961, Rao 1963); järjestään kaikki ovat myös paljon mainettaan parempia, valppaita ja oppineita kirjoittajia, toki aikansa lapsia. Heillä oli viemisinään kylään hyvä sanoma modernisaatiosta. Kunhan kehitykseen köyhät aikansa opettelisivat lukemaan ja käyttämään mediaa, he voisivat kehittää itselleen samanlaisen yhteiskunnan kuin Eurooppa tai Yhdysvallat.

Yksi harvoista toisinajattelijoista jo tuolloin oli Paolo Freire (esim. 1972), joka kieltäytyi näkemästä viestintää pankkitoimintana, jossa viestijä tallettaa vastaanottajien tilille pääomaa muistettavaksi ja toistettavaksi. Freire katsoi, että viestintä on dialogia, jossa niin lähettäjä kuin vastaanottaja oppivat ja etsivät yhdessä syitä ongelmiin. Freiren ajatukset olivat liian vaihtoehtoisia parikymmentä vuotta sitten, hänet 'löysivät' vasta meidän aikamme viestinnän demokraattisuuden puolestapuhujat (esim. Jakobowicz 1988, Jankowski 1992, Servaes 1986), joiden perusajatus on sama kuin Freiren: viestinnän tavoitteena olkoon, että kansalainen lisää sosiaalista kompetenssiaan voidakseen hallita omaa elämäänsä ja ympäristöään itselleen mielekkäällä ja motivoivalla tavalla.

Freireläisyyden uuteen tulemiseen liittyy epäily ammatillisuuden autuudesta. Pohjoisen paikallisradio- ja kaapeliviestijät ovat uskoneet, että kansalaisia motivoivat ne, joiden viestintäavut eivät vielä ole muuttuneet rutiineiksi ja jotka näin pystyvät tavoittamaan herkemmin luovuuden ja spontaanisuuden säikeet suhteessaan vastaanottajiin. Etelän freireläiset eivät ole olleet yhtä innostuneita ammatillisuuden epäsuosiosta, koska heidän kokemuksensa mukaan journalismin ammatillistuminen on selkeästi kasvattanut journalismin toimintareviiriä suhteessa poliittiseen vallankäyttöön, jos toki Mahatma Gandhin ja Julius Nyereren viestijän taitoja on usein ihailtu nimenomaan siitä, että he eivät ole ammatillaisia ja siksi heidän sanomansa tulee sydäimestä (Stuart 1992, 30). Paljasjalkareporttereiden 'ammattikunta' on kuitenkin syntynyt vasta kehitysviestinnän uusimmassa kulturalistiseksi nimetyssä vaiheessa, reilusti sen jälkeen kun perusterveydenhuolto sekä maan- ja metsänviljelyn neuvontatyö on kehitysmaiden kylissä annettu niukan peruskoulutuksen saaneiden oman kylän asukkaiden huomaan. Perusideana tällaisessa porrastuksessa on lisätä asian uskottavuutta sillä, että oma naapuri on asian välittäjänä.

Jo Lakshama Rao (1966) paljasti, ettei kehitysmaan kylä mikään idylli ole, vaan konfliktit ja ristiriidat ovat osa kylän arkea. Paul Hartmann ja kumppanit (1989) taas korostivat, ettei köyhinkään intialainen kyläläinen ollut tahdoton ja passiivinen, vaan elävä, ristiriitainen ja kykenevä valintoihin. Samaa linjaa ovat jatkaneet Paul Anshah (1984) ja Manjunath Pendakur (1993), jotka ovat toisaalta korostaneet 'täyden' ihmiskäsityksen merkitystä, toisaalta etsineet parannuskeinoja kylien elämän ankeuteen. Molemmille sellaisia ovat keskushallinnon heikentäminen ja kylien omaehtoisuuden lisääminen. Pendakurin yksi korostus kotikylästään Intiasta on Afrikalle tyystin vieras: Pendakurin kyläläiset olivat sydänjuuriaan myöden pettyneitä valtioon, valtio oli vain ja ainoastaan alistaja, sorron lähde. Ghanalaiselle Anshahille valtio oli perusolemuksestaan positiivinen, jos kohta se toimii vajavaisesti. Tyypillistä tuoreimmalle kylätutkimukselle onkin se, että tutkijat karttavat yleistyksiä. He korostavat, että jokainen kylä on oman historiansa ja yhteiskunnallisen kontekstinsa tuote — itsestään selvyksiään nämä ovat, mutta jostakin syystä varsinkin pohjoisesta tulleilla tutkijoilla on ollut tapana ajatella, että yhden kylän nähtyään he tuntevat ne kaikki.

Kylätutkimuksia on viestinnässä tehty vähän, sillä ruohonjuuria on hankala tutkia. Näinä etnografisen tutkimuksen aikoinakaan ei kyliin ole ollut tungosta, sillä työ on hidasta ja vaivalloista ja silti voi mennä helposti harhaan. Hartmann apureineen teki kenttätöitä kolmen vuotta ja valmisteli raporttiaan kymmenkunta vuotta. Tutkijan on eletävä kylässä ja silti hyväksyttävä sivullisuutensa. Daniel Lerner ja Schramm taisivat mennä modernisaatio-oppeineen kyliin paljon suruttomammin kuin tämän päivän tutkijat, jotka tunnustavat asioiden mutkikkouden mutta eivät ole kyenneet mutkia suoristamaan.

Vaikka modernisaatio on virallisesti saatettu hautaan, sen pukinsorkkia löytyy kosolti 1990-luvunkin kehitysyhteistyöhankkeista; modernisaatio on miellyttävän optimistinen ideologia, jonka varaan on hyvä rakentaa huomispäivään uskovia projekteja. Silti on oikeudenmukaista sanoa, että tänä päivänä kehitysviestinnän suunnittelijat lähtevät kyliin harvemmin ulkoa tuodun 'hyvän sanoman' kanssa ja useammin vahvistamaan niitä viestintämuotoja ja -kanavia, joita jo kylässä on (esim. Kunczik 1984; Valbuena 1986, 1987).

Välikauden ruohonjuuret

Commedian perusajatukset olivat yksinkertaisia: piti vahvistaa toisaalta valtakunnanvälineiden saatavuutta kylissä, toisaalta kylän omia viestintämuotoja; suunnitelmien piti olla joustavia ja elää ajassa. Valtakunnanvälineet tarkoittivat säännöllistä Dar es Salaamissa painettujen lehtien tuontia kyliin, radiota kyläkirjastossa ja pattereita siihen, video- ja filminäytöksiä — näitä suunniteltiin, harvoin toteutettiin, mutta joka kylässä muistettiin tarkoin, koska elokuvia esitettiin, sillä ne olivat harvinaista herkkua. Kylätason toiminnat tarkoittivat omin voimin tehtyä kylälehteä, audiokasetteja, joilla oli määrä nauhoittaa toisaalta oman kylän *ngoma*-tansseja, toisaalta kansalaisille mieluisia radio-ohjelmia. Megafonit hankittiin joka kylään kuulutuksia tehostamaan, ja joka kylään valittiin kaksi paljasjalkareporteria kylälehteä tekemään käsikäyttöisen monistuskoneen kera.

Viestintäministeriö valitsi monien vaiheiden jälkeen pilottikyliksi yhdeksän suhteellisen vaurasta yhteisöä kolmesta läänistä, Arushasta Serengetin kupeessa, Kilimanjarosta pyhän vuoren rinteiltä ja Tangasta vanhalla sisällytuotannon alueelta. Arushan kylien vaurauden lähteenä ovat olleet kahvi ja korkeahko koulutus, Kilimanjaron maissi ja kalaisa *Nyumba ya*

Mungun (Jumalan huone) tekojärvi, Tangan kylät ovat tansanilaisittain puoliurbaaneja ja tiheään asuttuja, asukkaat mobiileja; heimorajatkin ovat menneet paljolti rikki, jos kohta islam on vahva yhdistäjä tässä rannikon ja ylämaan taitekohdassa, joissa luonto on kuin lehmän henkäys, kostea ja rehevä. Kaikissa yhdeksässä kylässä oli moninaisia kehitysprojekteja. Perusajatus juuri näiden kylien valinnassa oli se, että niissä perinteinen elämänmuoto oli rikkoutumassa ja toisaalta kansalaisilla oli uusia tarpeita — ja jonkin verran vaurautta myös täyttämään uusia tarpeitaan.

Keskushallinto pyrki osoittamaan suvaitsevaisuuttaan valitsemalla yhdeksi toimintakyläksi Kenian rajan tuntumassa olevan *Kimakouwan*. Se on maasai- kylä ja oppositiossa keskushallintoa vastaan. *Kimakouwassa* on komea koulu ja puoluetoimiston talo, mutta molemmat ovat etupäässä tyhjiillään: kouluun muutama perhe lähetti joutilaita tyttöjä opettelemaan lukemaan, puoluesolussa ei käynyt kukaan. Useimmat perheet ovat osin tai kokonaan paimentolaisia liikkuen kolmen maan alueella. Kylässä oli vain muutama lukutaitoinen aikuinen mies. Sen sijaan siellä oli kosolti niitä, jotka vanhan maasai- käsityksen mukaan uskoivat, että maailman kaikki karja kuuluu maasai- heimolle: jos muilla on karjaa, se on väärissä käsissä ja sopii hankkia takaisin. Commedia- projekti epäonnistui tyystin *Kimakouwassa*.

Unesco kritikoi kylien valintaa, se olisi halunnut mukaan edes muutaman todella köyhän kylän. Ratkaisu osoittautui kuitenkin viisaaksi, sillä projekti toteutui aikana, jolloin maailmankirjat olivat sekaisin. Sateet olivat yhtenä vuonna rajuja ja toisena jäivät tulematta. Perinteisesti omavaraisessa Tansaniassa monet yhteisöt joutuivat tutustumaan ensi kerran yksipuoliseen ravintoon, jopa nälkään. Näissä oloissa Commedia olisi näyttäytynyt outona pohjoisen hankkeena Shinyangan nälkäalueilla, jossa ihmisten voimat kuluivat hengissä pysymiseen.

Valitut kylät eivät myöskään olleet pahimmilla AIDS- alueilla, joskin AIDSin kauhut ulottuivat niihin ainakin tarinoiden muodossa. Useammassa Commedia- kylissä kiersi juttu siitä, miten kokonainen jalkapallojoukkue sairastui AIDSiin ”naapuriläänissä”; useimmiten joku vanhempi kyläläinen eli auktorisoitu lähde oli asian kertonut. Maankuulu jalkapalloilija oli vähän aikaa varhemmin kuollut AIDSiin. Tarinan taustana lienee ollut tämän uutisen ja narraatioperinteen törmäys.

Commedia ei ollut fiasco. Muutamassa kylässä se onnistui itse asiassa aika hyvin, mutta toiminta loppui, kun rahoitus siirtyi kylälle itselleen; ei ollut motivaatiota jatkaa, kun piti rakentaa teitä ja kouluja. Kaikkialla projekti lisäsi valtakunnanvälineiden kulutusta, ennen kaikkea lehtien — radiota Tansaniassa seurataan muutenkin uutterasti, ainakin kaupassa ja kapakassa, jos oma radio on hajalla. Joissakin kylissä projekti ei lähtenyt kunnolla edes alkuun. Projektiin osallistuneet kylätason toimijat saivat hyvää viestintäkoulutusta, he olivat motivoituneita toimimaan, mutta kahden eri ministeriön alaisuudessa toimivat puolivälitason viestintäammattilaiset eivät millään tahtoneet mahtua samaan maastoautoon — eikä viestintäministeriö tahtonut millään muistaa, että juuri sen kontolla oli tarjota polttoainepieneksi moitittuun japanilaiseen.

Paljon riippui paikallishallinnosta. Jos se otti huolekseen tämän ”taivaasta pudonneen” projektin, jota kukaan ei kylissä ollut pyytänyt, asiaan tuli potkua. Motivoitunut kyläneuvosto muisti maksaa palkankin paljasjalkatoimittajille, jotka saivat projektilta vain polkupyörän. Vähemmän motivoitunut kyläneuvosto unohti palkanmaksun projektin pienimmille mutta rat-

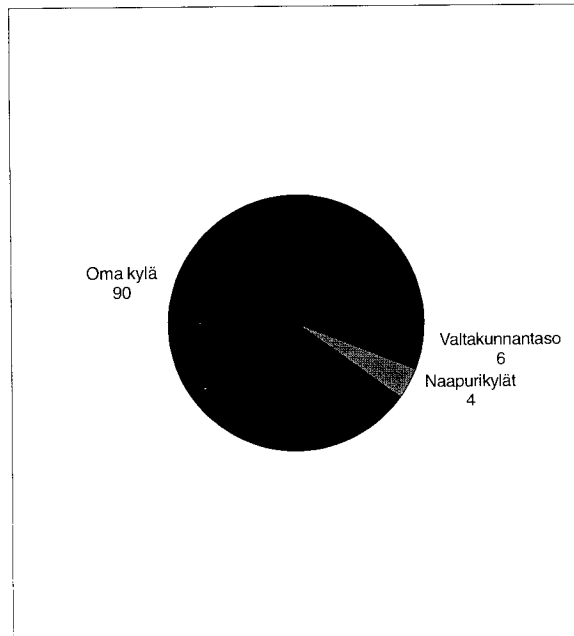
kaisevan tärkeille nappuloille, ja näin kyläreportterit kävelivät tiehensä.

Projekti lähti selvästi paremmin pyörimään kylissä, joissa vanha elämänmuoto vasta säröili, mutta uuden enteet olivat ilmassa: Tangan 'urbaaneissa' kylissä luettiin valtakunnanlehtiä jo ennen projektin alkua paljon muita enemmän, eikä muutos niissä ollut kovinkaan ihmeellinen. Vielä vähemmän Tangan kyläläiset tuntuivat piittaavan Commediasta, kun taas *Lang'ata Borassa* "Jumalan huoneen" tekojärven rannalla niin valtakunnanvälineet kuin oma kylälehti *Pambazuko* (Auringonnousu) tuntuivat olevan täsmälleen se, mitä liikkuva, heimorakenteeltaan kirjava kylä Tansanian ja Kenian rajalla kaipasi. Kalastus sopi sitäpaitsi paljasjalkatoimittajien kakkosammattiksi: aamulla kalaan, päivällä uutisen perään, kala toi rahaa, uutishankinta arvostusta.

Se myös kävi selväksi, ettei tämäntyyppistä projektia kannattaisi miettiäkään pantavaksi pystyyn vain kolmeksi vuodeksi. Aikaa vaaditaan paljon enemmän. Väki piti kylälehdistä, muutamissa kylissä niitä jopa jonotettiin joka kuukausi. Mutta kun monistukone hajosi tai muste loppui eikä lehteä enää tullutkaan, kansalaiset tottuivat siihenkin. Niin moni projekti oli alkanut ja loppunut samalla tavoin ...

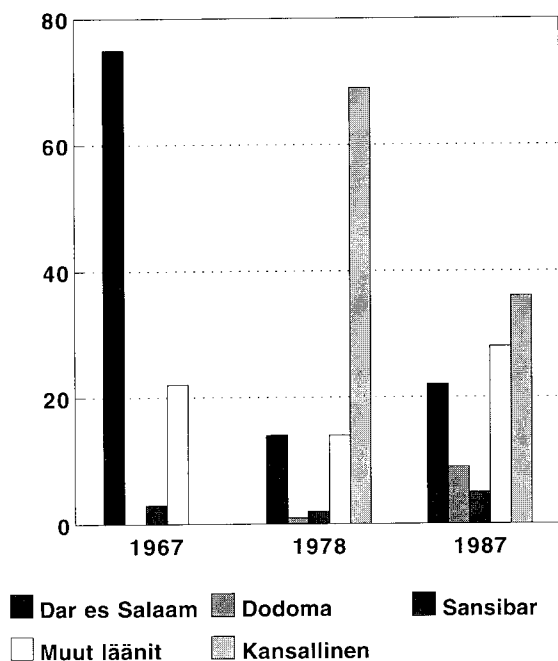
Paikasta paikan päällä

Kylälehdet sinällään edustivat uutta avausta Tansaniassa. Ne olivat ensimmäisiä välineitä, jotka kohdensivat huomionsa täysin kylätasolle (Kuviot 1-2). Tansaniassa oli siirtomaavallan aikana paikallislehtiä, mutta ne lopetettiin, kun maa itsenäistyi — osin siksi, että lehdet olivat veljeilleet siirtomaaisäntien kanssa, osin yksinkertaisesti siksi, että kansakunnan yhtenäisyyttä ja samalla kansakunnan kieleksi valitun suahiliin asemaa haluttiin lujittaa, paikallislehdet näet ilmeistyivät yleensä heimokielillä. Parinkymmenen vuoden aikana Tansanian harvat valtakunnanvälineet kehittyivät laihoiksi, vahvasti kansakunnan rakennusta edistäviksi välineiksi, joissa toki keskustelu ja kritiikkikin oli sallittua, mutta peruslinja oli selvä. Huomio oli kotimaanasioissa valtakunnan tasolla, ennen muuta Dar es Salaamin ja uuden pääkaupungin Dodoman asioissa ja ulkomaanasioissa sellaisissa kysymyksissä, joita musta Af-

Perustuu kahdeksan Commedia-kylälehden sisältöön (23 numeroa)

Kuvio 1. Kylälehdistä käsiteltävien aiheiden kohdentuminen 1988-1991 (%)

1967: 3 lehteä, 1978: 2 lehteä, 1987: radio, 3 lehteä. Vuonna 1967 DSM kattoi kansallisetkin aiheet.

Kuvio 2. Kotimaanuutisten suuntautuminen Tansanian mediassa 1967- 1987 (%)

ympäriällä pyörimiseen ei ehkä niinkään periaatteen kuin käytännön vuoksi. Niistä sai helposti aineistoa. Kyliin toimittajat eivät juuri ole eksyneet muutoin kuin presidentin tai ministerien seurueissa, sillä liikkuminen laajassa ja huonojen kulkuyhteyksien maassa on hankalaa. Vielä vaikeammaksi on osoittautunut uusien paikallislehtien pystyttäminen. Niitä syntyi jonkin verran ulkomaisella tuella lukutaitokampanjoiden kylkeen 1970- luvulla, mutta ne ovat juuttuneet läänintasolle ja pysyneet ylipäättään kituliaina ja sävyllään ylen opettavaisina.

Commedian kylälehdet olivat vallan muuta kuin lukutaitolehdet, jotka kehottavat alituisen pesemään vihanneksia ja huolehtimaan hygieniasta. Kylälehdet kertoivat tulvista, kolareista, kyläkoulun puuseen kauheudesta, kylän miesväen persoudesta viinaan, jos kohta kylänvanhimman valinnasta ja *katibun* eli puoluesolun sihteerin puheistakin. Kylälehdistä puhuttiin kylissä kiivaasti, pari *katibua* yritti saada kylänsä lehden sensuroiduksikin. Lehtiä tehtiin 150- 200 kappaletta 2000- 5000 hengen kyliin, ja ne menivät kuin kuumille kiville. Kahdeksan lehteä ilmestyi suahiliiksi, yksi maasai- kielellä. Kieli oli valtakunnanvälineisiin verrattuna sanastoltaan selkeää ja yksinkertaista, varsinkin alussa aika kömpelöä, sillä lehdentekijät olivat kalastajia, räätäleitä, kyläkaupan myyjiä, vasta koulunsa päättäneitä naisia ja miehiä, joiden ainoa kosketus ammattikirjoittamiseen oli kuuden viikon koulutus ja muutama seminaari.

Jokunen kylälehti ehti kehittää omaa ilmaisutyylinsä ja päätyi varsin sensaatiohenkisiin otteisiin, tarrasi alituisen paikallisten päättäjien jalkaan. Valtaosa kohdensi aiheensa järjestään kylään, mutta journalismi muuntui ajan edetessä yhä enemmän valtakunnanjournalis-

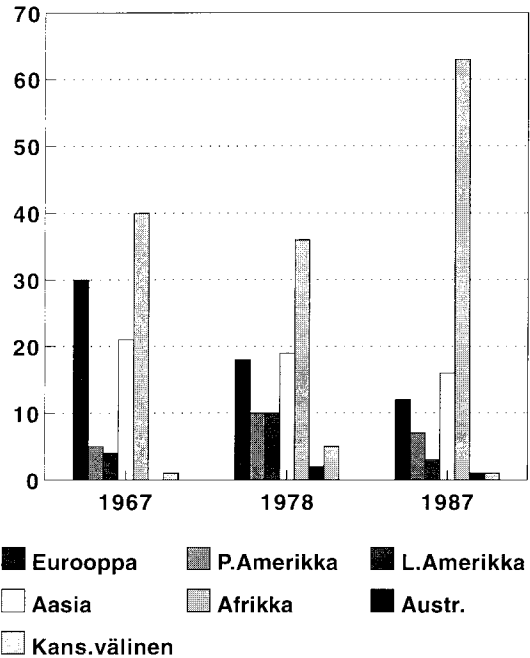
rikka piti tärkeänä. Tansanian välineet pystyivät 10 vuodessa irtautumaan hämmästyttävänkin tehokkaasti kansainvälisten uutistoimistojen painotuksista (Kuvio 3), mutta hintana oli aihepiirin suppeus; keskiöön jäivät siirtomaasuhteiden purku, eteläisen Afrikan *apartheid*-politiikka, mustan Afrikan keskeiset suhteet OAU:n tasolla, ei päivänpolitiikassa, YK-järjestelmä — ja jalkapallo kaikkialta maailmasta.

Tansanian joukkoviestinnässä näkyvät meidänkin tuntemamme journalistiset konventiot kuin karikatyyriä, äkiväärempänä ja teräväpiirteisempänä. Päävälineet eivät pystyneet rakentamaan uutishankinnan ja -välityksen verkkoja omaan maahan. Journalismi keskittyi ministeriöiden

min imitoinniksi, vallankäytön kirjaamiseksi, jossa päättäjät puhuivat ja kansa kuunteli. Keskustelupalstat olivat suosittuja, urheiluosastot tietysti samoin. Ote oli kuitenkin valtaosassa lehtiä vakava ja asiallinen, afrikkalaiseen elämänmuotoon kuuluvalla huumorilla ja narraatiolla ei ollut sijaa kehitysprojektin kustantamissa lehdissä, ei edes runomuotoon kirjoitetuilla väitteilyillä (*mashairi*), joita esimerkiksi C.C.M.- puolueen lehti *Uhuru* (Vapaus) julkaisee päivittäin. Kyläjohto suhtautui kiltteihin kylälehtiin suojelemaan välinpitämättömästi, kipakoihin nihkeästi. Kyläläiset pitivät ensimmäisistä selvitettävistä jälkimmäisistä kovin, mutta hyvin menivät kaupaksi säyseätkin.

Kokemukset muistuttavat vahvasti Paul Hartmannin, B.R.Patilin ja Anita Dighen (Hartman & al 1989) pikkutarkan täsmällistä raportointia Intian kylistä. Etelän kylä oli heillekin yhtä ristiriitainen, juonitteleva ja hierarkkinen kuin yhteisöissä tahansa muualla, ja siksi juuri hyvinkin suunniteltujen projektien vaikutukset tuottivat yllätyksiä, päätyivät tukemaan jo entisestään vinoja valtasuhteita ja hyödyttämään niitä, joilla on leijonanosa eduista muutenkin, viestintäsuhteissakin. Siis päinvastoin kuin modernisaatioprofeetat, jotka näkivät lukutaidon ja joukkoviestinnän käytön avaimena modernisaatioon, Hartmann, Patil ja Dighe käänsivät kuvan toisin päin: jos joukkoviestintää kylissä lisättiin, asiasta yleensä hyötyivät ne, joilla oli valtaa, voimaa ja kunniaa sekä viestintäsuhteita ennestäänkin. Täsmälleen näin kävi Commedia- kylissäkin. Esimerkiksi naisten joukkoviestinnän käyttö ei juurikaan lisääntynyt ja jos naiset jotakin välinettä käyttivät, se oli radio, jonka kuuntelun ohessa saattaa tehdä kotitöitä. Ongelmana oli usein aviomies, joka vei arvopelin pois vaimon ulottuvilta kapakkaan tai puun alle, missä miehet kyykysillään paransivat maailmaa. Naiset olivat lukutaitokurssien enemmistönä, mutta hankittua taitoaan he eivät pystyneet käyttämään, vaikka luettavaa tuotiinkin ulottuville.

Tansaniassa kylät ovat olleet vahvasti mukana kehitysprojekteissa 1960-luvun lopulta lähtien. Vaikka *ujamaa*-ideologia on harvoin pelannut moitteettomasti, kylissä on totuttu toimimaan yhdessä: naiset ovat kantaneet vettä pukeutuneina *khangoihin*, jotka mainostavat pyllyn kohdalla milloin perhesuunnittelua, milloin rokottamista tai puiden istuttamista, miehet ja naiset ovat oppineet istumaan maineikkaissa opintopiireissä (*radio fora*), joissa radion opetusohjelmiin on pohdittu paikallistason sovellutuksia (Ng'wanakalala 1981, 79- 105). Mut-

1967: 4 lehteä, 1978: 2 lehteä, 1987: radio, 3 lehteä

Kuvio 3. Ulkomaan uutisten suuntautuminen Tansaniassa 1967- 1987 (%)

ta kun ulkoa tuodusta sanomasta luovutaan ja pyritään kehittämään joukkoviestinnän muotoja ylipeätään ilman sisällön määrittystä ennakkoon, tansanialaiset kylät ovat täsmälleen yhtä avuttomia viestinnän edessä kuin mitkä tahansa kylät missä tahansa etelässä. Kampanja osataan panna pystyyn (Nwosu 1993, 18- 20), yhteisön omilla ehdoilla toimivaa, pysyvää viestintäverkkoa ei synny vaivallaan. Toki juttuja kerrotaan kapakoissa ja kaivolla, puhuttuun viestintään ja traditioon pohjaava *oramedia* (Ugboajah 1985) elää ja voi hyvin. Toki lapsille kerrotaan heimon menneisyys ja tavat iltapuhteen tarinoissa ja initiaatoriiteissä, mutta kylän perinteinen viestintärakenne ei vaivatta luonnu moderniksi joukkoviestinnäksi sen paremmin Tansaniassa kuin Intiassakaan. Oramedia elää modernin maailman rinnalla, mutta erillään siitä. Kaiken tämän Commedia- projekti kuvitteli muuttavansa kolmessa vuodessa.

Paikasta tilaan?

Kambi ya Simban (Leijonan leiri) kylä Arushan läänissä on vauras viljanviljelykylä ja tällä hetkellä nitaisa — monipuoluejärjestelmän myötä entiset omistajat ovat ruvenneet vaatimaan takaisin maita, jotka yhteiskunta otti haltuunsa 25 vuotta sitten. Kiistellään siitä, maksettiinko maista aikanaan vai ei ja ennen kaikkea siitä, pitääkö näille maille rakennettu koulu purkaa vai saako se jatkaa edelleen. Kylä on 85 kilometrin ja savisen tien takana Arushan kaupungista, toiseen suuntaan aukeaa tuhansia hehtaareja Serengetin kansallispuistoa.

Tuntuu teennäiseltä manata Joshua Meyrowitzia (1985) tai Anthony Giddensä (1991) tulkitsemaan sitä, miksi juuri *Kambi ya Simbassa* — tekojärven laidalla sijaitsevan *Lang'ata Boran* ohessa — sanomalehtien ja aikakauslehtien kulutus lisääntyi Commedia- kylistä kaikkein eniten ja radiopatterien puutteesta nousi muhkea kohu, kun puolueosaston sihteeri vei patterit Commedia- radiosta omaan kaappiinsa ja toi ne takaisin vasta, kun pääministeri piti linjapuheen radiossa. *Mahikamano* (Vaatikaamme) - niminen kylälehti sen sijaan ei ottanut käynnistyäkseen, kun taas *Lang'atassa* juuri kylälehti oli Commedia- projektin ydintoiminto. Ikiaikoja asuttu *Kambi* ehkä halusi aueta ulospäin, vuosikymmen sitten perustettu ja liikkuvan asujaimiston *Lang'ata* kenties halusi oppia keskustelemaan itsensä kanssa?

Ehkä sittenkin on mahdollista löytää liitäntä pölyisistä tansanialaiskylästä aikamme muotitutkijoiden kirjoituksiin: ajan ja paikan kompleksikkaat suhteet. Meyrowitz hämää jo kirjansa nimellä, *No Sense of Place* (1985), ja Giddens palaa samaan tematiikkaan useamman massakin tekstissään:

Jälkimodernissa ajassa elämme "maailmassa" toisella tavoin kuin aikaisemmin. Jokainen jatkaa tietysti edelleen paikallista elämäänsä, ja ruumiin asettamat rajoitukset takaavat sen, että yksilö aina ja kaikkialla sijoittuu ajan ja tilan kontekstiin. Kuitenkin paikan käsitys muuntuu, ja etäisyys tunkeutuu paikallisiin toimintoihin. Samalla yhä useammat kokemuksemme muuttuvat välittyneiksi. Kaikki tämä muuttaa radikaalisti "maailman" merkitystä. — Vaikka jokainen elää paikallista elämää, elämänilmiöt ovat suurelta osalta aidosti globaaleja. (Giddens 1991, 187.)

John Tomlinson (1991, 68- 99) on varoittanut, että Meyrowitzin ja Giddensin kuvailema ilmiö on pikemminkin näennäisglobaali kuin aidosti globaali. Tomlinson on epäilemättä oikeassa ainakin, jos asia suhteutetaan kehitysmaiden kyliin, mutta näennäisyys tekee itse ilmiöstä pikemminkin entistä kiehtovamman. Julius Nyerere julisti jo 1960- luvun lopulla:

”Muut pyrkivät kuuhun, me haluamme tavoittaa omien kyliemme ihmiset”. Nyereren politiikka onnistui vain nilkuttaen tässä tehtävässä, jos kohta Tansania on valtio ja sen asukkaat tansanialaisia paljon syvemmissä merkityksessä kuin ympäröivien maiden asukkaat. Heimoristiriidat olivat naapureita vähäisempiä, ja kansalaiset pääsivät *ujamaa*-politiikassa ottamaan jonkin verran osaa paikallishallintoon ja kehitysprojekteihin, välillä vapaaehtoisesti, välillä kepin ja porkkanan kautta. Moderniteetti on näin viimeiset 30 vuotta rakentanut etuvartioasemiaan kyliin, joista useimpiin ei sähkö vielä ole ehtinyt, puhdas vesi kylläkin.

Commedia taas osoitti, että joukkoviestinnän keinoin *Kambi ya Simban* ja *Lang'ata Boran* kaltaisista yhteisöistä löytyy helposti tarve välittyneiden kokemusten lisäämiseen — miten otollinen maaperä nämä kylät olisivatkaan manner-Tansanian juuri pystyyn pannulle televisiolle, mutta sehän ei näihin kyliin yllä vielä vuosiin. Video tulee epäilemättä niin pian kuin sähkönjakelu saadaan kohtuullisen vakaaksi. Korpus, yhdessä viestiminen ilman selvää jakoa lähettäjiin ja vastaanottajiin (Vansina 1985, 148-152), on halukkaasti muuttamassa vastaanotoksi niin pian kuin löytyy vastaanotettavaa. Tansanian kylissä on selvää joukkoviestinnän alipainetta. Siksi kansalaisia ei tarvitse patistella kuuntelemaan pääministerin radiopuhetta. Se jo tuo kylään välillisen osanoton valtakunnantason tapahtumiin, toki hyvin passiivisessa muodossa.

Siinä Tansania on kuin Suomi, että valtion ja yksilön ristiriitaa ei periaatteiden tasolla ole, ei edes näinä 1990-luvun hämmennyksen aikoina, jolloin kyläyhteisöt hissukseen totutautuvat monipuoluejärjestelmään. Valtio saattaa olla etäällä *Lang'ata Boran* peltikattomajojen kujilta, mutta se näyttäytyy silti kylän kalastajien silmissä järkevänä ja tarpeellisena järjestelmänä, jos kohta osa poliitikoista on korruptoituneita ja moni heidän säättämänsä menettely kylän horisontista hölmö. Hölmöiltä näyttivät monipuoluevaateetkin Arushan, Kilimanjaron ja Tangan kylistä katsottuna, vaikka tiedotusvälineet, ennen kaikkea radio, julistivat laajalti keskustelua asiasta. Jälkimmäisen Commedia-kyselyn aikaan loppukesällä 1991 kyläläiset olivat järjestään monipuoluejärjestelmää vastaan, se tuntui ”yliopistoväen” hulluttelulta. Jos on yksi kohtuullisesti toimiva puolue, miksi sitä useampia haluttaisiin — onhan Keniasta nähty, mitä sotkuisesta puoluejärjestelmästä tulee. Karsastus oli ymmärrettävä, sillä paikallishallinto on Tansaniassa rakentunut täysin C.C.M.-puolueen varaan. Huomispäivä tuntui epävarmalta uudessa tilanteessa, vaikka kärkkäimmät panivat jo oikeusjuttuja vireille saadakseen vanhat maansa takaisin. Oli miellyttävää ’ostaa’ uudistuksesta itselle mieluisa viipale, vaikka koko paketti tuntui liian rohkealta. Vaikeinta uuden tilanteen hyväksyminen oli otoksen ainoassa ’oikeassa’ *ujamaa*-kylässä, Tangan *Kwalukongessa*, jossa maa ja työkalut olivat suureksi osaksi yhteisomistuksessa ja toiminta kautta linjan syvemmin poliittista kuin muualla. *Kwalukonge* oli *ujamaa*-kyläksikin kai harvinaisuus, sillä se oli vapaaehtoisesti perustettu: sisältehtaan työntekijät lähtivät parikymmentä vuotta sitten läheisestä kaupungista ja perustivat valtion suosiollisella avustuksella kylänsä.

Commedia kylvi tyytymättömyyttä

Commedia lisäsi kansallisen tason tiedonvälityksen kulutusta tuomalla lehtiä kyliin, jonne ne olivat varhemmin eksyneet vain satunnaisesti ja takaamalla suhteellisen säännöllisen radiopatterien tarjonnan. Eniten median kulutustaan lisäsivät kaikissa kylissä selkeästi ne, jotka jo ennestään olivat sen ulottuvilla muita paremmin: miehet, vallan haltijat, oppia saaneet.

Nämä suosivat asiaa, kotimaista musiikkia ja urheilua, iltakahdeksan *RTDn* (Radio Tanzania Dar es Salaamin) uutislähetys oli näissä kylissä ylivoimaisesti tärkein mediatapahtuma, jota kuuntelemaan kotiin, naapuriin tai kaupan tienoille pyrkivät ehdimään naisetkin ilta- as-kareiltaan.

Nuorilla ei ollut juuri sanansijaa radion ohjelmavalinnoissa tai lehtihankinnoissa. He olisivat halunneet ennen kaikkea enemmän musiikkia, kenialaista popia, reggaeta ja bluesia — Dar es Salaamin keskiluokkaisen nuorison muotimusiikki rap ei ollut kyliin ehtinyt edes mielitekojen asteella. *RTDlla* oli aikanaan musiikkikiintiöt. Ulkomaista sai soittaa vain erityistapauksissa. Nyt kiintiöistä on luovuttu, joskin valtaosa radion musiikkitarjonnasta tulee edelleen omilta kantanauhoilta. Liekö sitten parikymmentä vuotta jatkunut musiikillinen ohjaus — poliittinen järjestelmä on myös käyttänyt paljon laulua ja tanssia propagandatyösäään — tehnyt tehtävänsä vai pätevätkö musiikkimaussa myös mutkikkaammat kulttuuriset tekijät, joka tapauksessa kotimainen *Zaire jazz*, perinteinen eri heimojen *ngoma* ja USAn ja Karibian musta musiikki ovat yhä ylivoimaisesti suosituimpia. 'Syvempiin syihin' viittaa se, että myös kaupunkien elokuvaosuusikkejä ovat järjestään filmit, joiden näyttelijät ovat mustia.

Median saatavuus siis synnytti tarpeen, ja tarve vaati lisää. *Commedia* kannusti tyytymättömyyttä kylien mediatoihin, vaikka ne objektiivisesti ottaen paranivat tuntuvasti. Toisen kierroksen kyselyssä kyläläiset valittivat tavan takaa, että lehdet tulevat epäsäännöllisesti ja että *katibu* sulkee radion kaappiinsa. Lehtivalinnoista valitettiin, valitettiin radion ohjelma- ajoista — mediakritiikin aineksia siis. Toisaalta kyläläiset, etunenässä oppia saaneet silmäätekevät, opettajat, kotikylään palanneet yliopiston käyneet aikamiespojat, kehitysprojektien ruohonjuurikoordinaattorit ja kätilöt, tuntuivat oppineen uuden mediamaisemansa tavoille: ensimmäisessä kyselyssä ihmeteltiin, miksei kylien tapahtumista raportoida valtakunnanvälineissä, kolme vuotta myöhemmin väki totesi tiheään, ettei tätä voitu edellyttääkään. Eihän kylissä tapahdu mitään uutisen arvoista. Kaikki tärkeät asiat ja prosessit tapahtuivat "siellä", oman kylän ongelmat olivat ehkä päällekkäyvän hankalia, mutta ne olivat ainoastaan "meidän" ongelmiamme "täällä". Kun maailma avartui, se asettui myös perspektiiviin, jossa oma kylä ja oma elämä ikäänkuin pienenivät ja omasta kylästä korostuivat lähinnä puutteet. Ei ollut kattopeltiä, ei monipuolista ravintoa, ei kunnon kouluja, ei elokuvia.

Uusista yksityisistä lehdistä kaikkien *Commedian*- kylien asukkaat olisivat pitäneet, *Commediahan* jakoi vain julkisessa omistuksessa olevia. Mutta kyse oli raportoinnin tyylistä pikemminkin kuin ylevästä yhteiskuntakritiikistä tai sananvapaudesta sinällään. Kyläläiset pitivät näet myös *Commedia*- tarjontaan paikoin kuuluneesta ammattiyhdistyslehti *Mfany-akazista* (Työläinen), jolla on pitkät perinteet herrojen haukkujana ja skandaalien kirjaajana. Uudet yksityiset lehdet noudattavat muutamaa poikkeusta lukuunottamatta nimenomaan iltapäivälehtilinjaa, eivätkä niitä suinkaan tee uudet vireät voimat vaan julkishallinnon lehdistä paremmille palkoille siirtyneet konkarit, jotka ovat vuosien varrella pistäneet pöytälaatikkoon julkaisemattomina monta skandaalitarinaa. Niille on nyt uudessa tilanteessa menekkiä. Lehdet kertovat tavan takaa vuosia sitten sattuneista asioista.

Kyläläiset olivat erittäin uteliaita uusista välineistä, ennen kaikkea maineikkaasta skandaalilehti *Motomotosta* (Tulikuuma) ja Tangan muslimialueella myös uusista fundamentalismia suosivista islamilaislehdistä. Utelaisuus oli ymmärrettävää, sillä vaikka yksityisiä pikku-lehtiä on 1990- luvun taitteessa syntynyt ja kuollut Dar es Salaamissa kymmenittäin, niillä ei ole lainkaan jakelua isojen kaupunkien ulkopuolelle. Markkinoita riittää kaupungeissa yllin

kyllin. Sen sijaan maan ainoa valtakunnanväline radio raportoi uutterasti keskusteluja, joita uusien lehtien ympärillä on käyty. Uusi moniarvoisempi mediatilanne on sikäli nurinkurinen, että se on lisännyt kaupungin ja maaseudun eriarvoisuutta. Isohkojen julkisomisteisten lehtien levikit ja ennestäänkin huonosti toimivat jakeluverkot ovat romahtaneet, ne eivät yllä enää kyliin edes entisissä mitoissa, uudet lehdet eivät piittaa kylätason levikistä, televisioko-keilut — kolme yksityistä asemaa — keskittyvät kaikki Dar es Salaamin alueelle, yksityisiä uskonnollisia ja kaupallisia radioasemia on syntymässä muutamia isoihin kaupunkeihin. Maaseudulle ei liikene paljon muuta kuin *photonovela*-romanssilehtiä, joita myydään kylien toreilla useita kierroksia, joskus jopa vuosikausia.

Allianssit koetteilla

Monipuoluejärjestelmän tuloa propagoitiin demokratian ja sitä kautta poliittisen osallistumisen lisääntymisellä, mutta kylissä oli siis ristikkäisiä tuulia. Ainakin osa tuntui voimistavan ei niinkään kansalaisuutta kuin alamaisuutta, ja medialla oli sijansa tässä ristiaallokossa. Asialla on iso merkitys myös valtakunnantasolla, sillä edelleen 80 prosenttia Tansanian asukkaista elää kylissä.

Siis se mikä näyttäytyy kansallistunteen ja kansallisen identiteetin luomisena sekä kehityssaltiutena valtion tasolla, merkitseekin sarjaa elämäntavan muutoksia kylässä eläjän tasolla, ja nämä muutokset lisäävät tarvetta välilliseen osanottoon, siis mediankäytön lisäämisen halua. Suoran osallistumisen mahdottomuus käy selväksi, sillä kaikki merkittävä tuntuu tapahtuvan ”siellä” — miten siitä pääsisi osalliseksi? Samalla halu saada edes tuntumaa, halu tietää ja tuntee asioita oman elefanttiruohon ylitse kasvaa.

Tansanian päätöksentekijät ovat olleet sensitiivisiä kylien kulttuurisille muutoksille, mutta parannuskeinot ovat olleet perin tavanomaisia ja pinnallisia. Massaorganisaatioita ja osuuskuntia on elvytetty, alueellista viestintää on pyritty rakentamaan, joskin huonolla menestyksellä. Tähän samaan yritteliäisyyteen epäilemättä liittyy idea Commedia-projektistakin, jos kohta ruohonjuuriviestintä on nykyään muodikasta niin kaikkialla Afrikassa kuin apua antavien organisaatioidenkin piirissä; osin tämäkin generoi Commedian tyyppisiä hankkeita. Samaan aikaan hallitus on rahapulassaan joutunut katsomaan ruohonjuuritason opetuksen ja terveydenhoidon heikkenemistä. Keinot ovat kuin suoraan pohjoisesta: samaan aikaan kun kansankodin ituja karsitaan, pyritään luomaan yhteisyyden imagoa politiikan ja viestinnän keinoin. Kansaa kaivataan huutokuoroksi uuteen yritykseen, itse asiassa vain äänestäjiksi.

Ihmiset kokevat asian toisin. Uteliaisuus kasvaa, mediamaisema monipuolistuu. Eurooppalainen ehkä eksyisi puhumaan modemin kansalaisyhteiskunnan, julkisen tilan synnystä, mutta perimmältään ilmiö on ehkä vähemmän aktiivinen ja organisoitunut kuin se ”järjestynyt kansalaisuus”, jota kansalaisyhteiskunnalla sovinnaiskeskustelussa tarkoitetaan. Ilmiötä voisi Jesus Martin-Barberon (1993, 81-83) tapaan kutsua populaarin nousuksi. Elementit ovat populaarissa osin samat kuin osallistumisessa, mutta osallistumiseen on vuosien mittaan tullut puolivirallinen ja hyvin organisoitu leima. Populaari on spontaanimpaa, oikukkaampaa elämään osallistumista — sen voisi vaikka nimetä arjen piilouvuudeksi.

Perinteisessä afrikkalaisessa kylässä traditio ja korpus-muotoon pohjaavat oramedian

muodot tukivat arjen luovuutta. Päivittäistapahtumat limittyivät uskonnollisen diskurssin kanssa, narraation avulla rakennettiin oppositiota repressiiviselle vallanpidolle, ja monissa heimoissa oli kerran- pari vuodessa 'tuuletuspäivä', jolloin paikalliset vallankäyttäjät saivat kylädraaman kautta hyvinkin härskiä palautetta vallan kohteilta. Afrikkalaisen rummun (Asante & Appiah 1979, 8) vivahteikas ilmaisu tai perinteisen parantajan ja parannettavan yhteispeli sallivat arkeen laajan asteikon ilmaisugenrejä, jotka olivat syvästi ja aidosti populaareja.

Mutta nämä oramedian muodot eivät päde enää *Kambi ya Simbaan* tai *Lang'ata Borraan* eikä ainoaan muuhunkaan Commedia- kylistä, niin eristyneiltä ja perinteisiltä kuin ne ensi katsannolla ehkä ulkopuolisen silmään näyttävätkin. *Lang'atassa* osa miehistä kalastaa, toinen osa vie saaliin pyörän tarakalla päivittäin 40 kilometrin päähän Moshin kaupunkiin torille myyntiin. Raha liikkuu, mutta liikkuu väkikin — parhaana kalastuskautena asujaimisto kaksinkertaistuu tässä 'osa- aikakylässä', jonne väkeä tulee Kenian puoleltakin. *Kambi* on monin verroin perinteisempi yhteisö, heimotaustaltaan yhtenäinen ja sadekausien rytmittämä maanviljelykylä. Suurimman osan vuodesta se on eristyksissä, mutta kun sato on korjattu, vilja myydään tarjousten kautta maailmalle markkinahintaan, ja kylässä häärii ostajia. Osaltaan ammatit ovat *Kambissa* eriytyneet turistien myötä, jotka pyyhälvät kameroinen 'aitoon' Leijonan leiriin ennen suuren erämaaseikkailunsa alkua.

Jännittävää on, että esimerkkikylät reagoivat eri tavoin. Edelleen melko eristyneessä *Kambissa* nimenomaan valtakunnanvälineiden käyttö kasvoi saatavuuden myötä tuntuvasi. Päivittäin muun maailman yhteydessä oleva *Lang'ata* panosti myös kylätasoon. Sen kylälehti oli Commedian toimeliain vielä pari vuotta projektin päättymisen jälkeenkin siihen saakka, kunnes monistuskone hajosi. *Lang'atassa* pidettiin omia *ngoma-* näytöksiä ja tehtiin omia *ngoma-* nauhoja. Tuntui siltä, että kollektiivisen identiteettien kehitys oli erisuuntaista, vaikka taulukkojen tasolla Commedia- kylät käyttäytyivät hyvin samansuuntaisesti. *Lang'atassa* saattoi kukaties jo puhua kansalaisyhteiskunnan iduista, jotka korostivat sekä välillisen että välittömän osallisuuden vaadetta, kun taas *Kambissa* kyse oli ehkä pikemminkin välillisten yhteyksien luomisen halusta. Syy saattoi olla hyvinkin praktinen ja pinnallinen: halua tietää viljan hintamarkkinat tai maan privatisoitumishankkeet eri puolilla Tansaniaa. *Lang'atan* väki pystyi Moshin torin kautta tarkistamaan perusinformaation, kun taas kylän alati muuttuva asukasrakenne synnytti tarvetta toimia ja organisoitua myös kylätasolla.

Commedia- kylät lienevät hyvinkin tyypillisiä esimerkkejä marginaalisesta globalisaatioista, joka on aina dialektista, aniharvoin symmetristä ja hyvin usein vahvasti ristiriitaista (Negus 1993). Kansalaiset joutuvat, tahtoen tai tahtomattaan arvioimaan uudelleen yhteisönsä "affektiiviset allianssit" (Grossberg 1992, 86), joiden avulla vapautuu voimaa ja elämisen intohimoa kestävään kestävään uudet sosiaaliset jännitteet. Victor Turner on hahmotellut draamalle käsikirjoituksenkin: ensin entiset allianssit kyseenalaistetaan kriisin kautta, sitten sekä yhteisö että yksilöt — usein eri tahtiin, mikä entisestään mutkistaa kuviota — kokevat välitilan, jossa arvot, metaforat ja allianssit punnitaan; välitilan jälkeen syntyy uusia liittoja ja uusia draamoja ja metaforia niitä tulkitsemaan (Turner 1974, 13- 59). Turner on nimennyt prosessin *dis- membering/re- membering* - jatkumoksi (Turner 1977), ja samaan viittaa Giddens puhuessaan *reembedding/disembedding* - käsitteistään (Giddens 1991): muutosta kokeva yhteisö, traditionaalinen tai moderni, vapauttaa itsensä siteistä, jotka ovat joko tarpeettomia tai jopa haitallisia uudessa tilanteessa. Tilalle syntyy uusia yhteyksiä, mut-

ta ne ovat harvoin yhtä tukevia kuin entiset, onhan ”koditonta mieltä” väitetty yhdeksi moderniteetin tunnuskuvaksi (Shinar 1993). Identiteetit ovat modernissa *Kambi ya Simbassa* epäilemättä liikkuvampia ja moninaisempia kuin taannoin perinteisessä Leijonan leirissä.

Välitilan luovaa rikkautta kaventaa se, että samaan aikaan tansanialaiset yhteisöt kokevat ”kuviteltujen yhteisöjen” (Anderson 1991, 13) tenhon toistakin tietä vahvempaan kuin koskaan. Joukkoviestintä tulee kyliin, avaa yhteyksiä mutta myös standardoi tulkintoja, kaventaa vaihtoehtojen skaalaa samaan aikaan kuin työnjako, byrokratian ja ammatillisuuden korostus traditionaalisen johtajuuden sijaan osaltaan näivettävät perinteeseen kytkeytyneen luovuuden voimaa. Traditio seuraa omaa logiikkaansa, joka ei mahdu uuteen kuvioon. Niin elävä kuin se vielä tällä hetkellä tansanialaisissa kylissä onkin, sille epäilemättä vähitellen tulee samantyyppinen rooli kuin uskonnolla Suomessa: se on pääsääntöisesti mukana ja kuitenkin syrjässä ihmisten arjesta.

Useimmat kulturalistiset kehityskommunikaation tutkijat suosittavat kuitenkin draamaa, musiikkia ja rituaaleja ikäänkuin pehmittämään siirtymää perinteestä moderniin; he vierastavat joukkoviestinnän valtavirran standardoituja tulkintapaketteja, genrejä ja etäisyyttä kylien arjesta. Media hyökyttyä kyliin ja kutistaa välitilan luovuuden. Martin- Barbero (1993) on sekä samaa että eri mieltä. Hän ottaa etäisyyttä valtiobyrokratian tarjoamaan viralliseen kehitysoptimismiin ja hallinnollisiin uutisiin, jotka pyrkivät liittämään kylien ihmiset johonkin, mitä on hädin tuskin olemassa. Mutta siirtymän välitilaa voi hyvinkin rikastaa toisenlainen joukkoviestintä: nauru, huumori, elämän burleskit puolet, vulgaari melodraama. Populaarin kulttuurin kauheimmat epäsiikiöt auttavat ihmisiä vapauttamaan kollektiivista luovuuttaan uusissa olosuhteista, kukaties uuden teknologian avulla:

Populaari kulttuuri on myös tyyli, tapa toimia, tapa kävellä kaupungin tai kylän halki, tapa elää omassa kodissaan, televisiota katsellen. Siitä syntyy sosiaalinen yhteys ja sen kautta saa alkunsa sekä tekninen kekseliäisyys että henkinen tai moraalinen vastarinta. (Martin-Barbero 1993, 83.)

Oppositio syntyy naurusta, ja siksi vallassaolevat pelkäävät naurua, sanoo Martin- Barbero (1993, 67). Ainakin Tansanian päättäjiin huumorin karsastus on pätenyt koko itsenäisyyden ajan. Kehitys on koettu vakavaksi, arvokkaaksi asiaksi, jota pitää ajaa arvokkain keinoin ja raportoida vahvan faktuaalisesti, numeroin ja prosentein. Mutta tokkopa etelän päättäjät ovat arvostuksissaan yksin — vaikea olisi kuvitella, että kehitysyhteistyöapua heruisi Suomesta tai ajatuksellisesti paljon avarammasta Ruotsistakaan paikallisen Kummeli- toiminnan virittämiseen.

Mr Broadcast ja pyhä vuori

Kylien ihmiset ovat vuosikymmenten varrella oppineet ymmärtämään, mitä pääkallopaikalla heistä halutaan: huomisen kohtaamista optimistisesti, pikkuaasioissa ruikuttaen. Toisin kuin olisi kuvitellut, kyläläiset kaikissa kolmessa läänissä vastasivat tottuneesti paikallisten opettajien tekemiin Commedia- kyselyihin kahdessa erässä, vuosina 1988 ja 1991. Valtionhallinto käy kuulemma alituisen kyselemässä joko omiin tarpeisiinsa, YK:lle tai vaikkapa pohjoismaisten avunantajien uteliaisuuden tyydyttämiseksi milloin mitään. Ja näin sitten innokkaimmat tuulien haistelijat — valtaosin miehet — kertoivat kuuntelevansa päivittäin radiota 34 tuntia päivässä ja pistäytyvänsä Commedia- kirjastossa päivittäin, vaikka muutamaa ky-

symystä myöhemmin kävi ilmi, ettei vastaaja edes tiennyt Commedia- kirjaston sijaintia varmasti.

Vasta laadullisissa fokusryhmäkeskusteluissa pinta alkoi karista, ja kyläläiset kertoivat tuntojaan avoimemmin, toki koskaan unohtamatta, että nauhurin kanssa liikkuva, pinnaltaan musta ja niin suahilia kuin maasaita sujuvasti puhuva haastattelija ("Mr Broadcastiksi" nauhurinsa mukaan ristitty) tuli kaupungista ja kyseli välillä todella tyhmiä. Tyhmyyksien varsinaiseksi syyppääksi merkittiin valkoinen nainen kaukaa ulkomailta, nainen joka ei edes ymmärtänyt että maasai- miehelle vain pojat ovat lapsia tai että kouluja käynyt, 'vapautunut' chagga- neitokaan ei voi olettaa keskustelewansa vakavista asioista samassa ryhmässä aikuisten miesten kanssa. Ja jokaisessa ryhmässä jokaisessa kylässä ensiksi puhui aina ryhmän vanhin jäsen, vaikka hänen roolinsa keskustelun kuluessa olisikin jäänyt vähäiseksi. Ikää kunnioitava perinteinen kyläkulttuuri asemoi kansalaiset, ja jokainen tiesi paikkansa.

Perinteen elävyyttä osoitti jo se, että kaikki, nuoret ja vanhat, miehet ja naiset kaikista kylien heimoista tunsivat oman heimonsa tavat ja riitit. Kilimanjaron läänin kyläläiset sanoivat, että talot edelleen rakennetaan jos mahdollista niin, että ovestaan ulos astuva näkee ensi töikseen aamulla pyhän vuoren silmiensä edessä, ja vuorella oli sijansa melkein kaikissa ihmisen elämän eri vaiheisiin liittyvissä riiteissä — eurooppalaisten *wasungujen* (valkoisten) intoa kiivetä Kilimanjarolle kyläläiset eivät ymmärtäneet, mutta eivät tuominneetkaan, vaikka sama toiminta heistä paikallisen väen tekemänä tuntui pyhäinhäväistyksestä. Commedia- kylissä voitiin vaivatta puhua tribalismistakin, eri heimojen perinteistä ja omituisuuksista. Jokainen tietää heimonsa mutta myös sen, että kaikki sukumat, maasait ja chaggat ovat tansanialaisia. Sen sijaan pahoista hengistä ei sopinut puhua. Ne kuuluivat vain heimolle, eivät Tansaniaan.

Keskusteluissa kyläläisten mediamaisemasta korostui molemmilla kierroksilla toisaalta radion merkitys, toisaalta sen etäisyys: ilman kylätason merkityksenantovälityksiä — naisten rupattelua kaivolla ja kuokan varressa, miehiä kapakassa tai *baobab*- puun alla, *ngonjera*- väittelyjä, joissa oramedia viettää riemuvoittoaan kaikkialla Tansaniassa — uutisten maailma tuskin jäsenyisi kyläläisille mielekkääksi. Notkeimmalla oramedialla ja tavanomaisella tiedonvälityksellä oli siis sittenkin yhteytensä, kun taas riitit ja rituaalit jäivät syrjään. Kylätason välityskoneisto on varsin oikukas. Merkityksenanto *baobab*- puun alla vilkastuu, kunhan valtakunnanvälineessä ollut uutinen on riittävän outo, pelottava tai kiehtova. Tutkimusaikana eniten kylätason tulkintoja syntyi kolmesta aihepiiristä: AIDSista, rikoksista ja korruptiosta sekä *apartheidista*.

Mies puri koiraa - uutiskriteeri toimi paikallisessa merkityksenannossa: uhkean määrän erilaisia tarinoita synnytti eri kylissä naispankkiryöstäjä, joka komensi ryvästä miehiä. Eniten narraatiota kuitenkin syntyi maan Ritari Puhtaasta, silloisesta sisäministeri Augustine Mremasta, joka kiersi maata puhdistamassa julkishallintoa korruptiosta. Dar es Salaamin ja Dodoman poliittisissa piireissä Mreman populistisista otteista ja isot ja pienet kalat keräävistä pyydyksistä oltiin ehkä monta mieltä, mutta kylissä ministeriä rakastettiin ja hänen urhoolisuudestaan kerrottiin tarinoita tusinoittain. Tyypillistä kaikille niille uutisille, joita 'paranneltiin' perinneaineiksella, oli toisaalta eloisa ja yksityiskohtainen kerrontatapa, toisaalta tarinasta lainattu mittakaava: asiat ja prosessit olivat joko minipieniä tai jättäjäiskokoa, ihmiset ilmiömäisen nopeita tai hoksaavia.

Tarina kävi vielä kierteisemmäksi silloin, kun median raportoimaan prosessiin tai asi-

aan yhdistyi sekä narraatio että kokemus, joko yksilöllinen tai kollektiivinen kokemus. Tällainen aihe oli eteläisen Afrikan *apartheid*. Kyläläiset kertoivat uskomattoman täsmällisesti sekä yksityiskohtia että suuria linjoja Etelä-Afrikan rotusorrosta, tulkiten tapahtumia puheissaan pitkin matkaa ja luoden tarinaan lisää perinteestä lainattuja kiemuroita. Rotuun pohjautuvaa väheksyntää ellei suoranaista rotusortoa oli itse kukin kohdannut milloin Euroopassa opiskellessa, milloin Nairobin kaduilla, milloin pitkien vapautustaistelun vuosien aikana. ”Tämän keiton maun minä tunnen”, sanoi vanha mies *Lyamungo Katin* kylästä. Toki *RTD*-uutiset kertasivat asiaa uutterasti ja kiinnittivät näin asian kansalaisten tajuntaan, mutta samalla tapaa toistettiin ”kehitysveron” kantotapaa ja perimmäistä tarkoitusta, mutta silti asia jäi valtaosalle kyläläisistä hämäräksi. *Apartheidin* kauheuden ja epäoikeudenmukaisuuden ymmärsi jokainen. Välillinen ja välitön kokemus yhdistyivät.

Aina ei käy yhtä onnekaasti, mutta populaarin voima tuntuu sittenkin. Ylikansallisia viestintävirtoja takavuosina kiihkeästi kritikoitunut Herbert Schiller (1989) on viime vuosina kuitenkin päättynyt siihen, että joukkoviestinnän ja useimmiten ylikansallisen, ruohonjuurista etäälle jäävän joukkoviestinnän tuloa ei voi estää ja edut ovat sittenkin haittoja suuremmat: joukkoviestintä ”tarjoaa jonkin verran iloa suurelle ryhmälle ihmisiä erilaisissa yhteiskunnissa, riippumatta niistä vakavista puutteista joita se tuo mukanaan” (Schiller 1989, 36). Joukkoviestintä kaikessa raadollisuudessaan tuo useampien ihmisten ulottuville informaation, jonka eliitti varhemmin piti omanaan; populaari virittää kansalaisyhteiskuntaa ja luo demokratialle edellytyksiä.

Paluuta perinteiseen kylään ei ole. Meidän, yhtä lailla tansanialaiskyläisten asukkaiden kuin niiden, jotka heidän Commedia-projektinsa ovat maksaneet, lienee hyväksyttävä se että *etnien*, ihmisen omakseen tunnustama olemisensa ’ydin’ (Roosens 1987, 46), on nykyään oltava sekasikiö. Jo 1970-luvun puolivälissä Peter Berger tansanialaisissa kylissä vieraillessaan pohti perinteen muuttumisen peruuttamattomuutta:

Aikaisemmin perinne edellytti heimotansseja, nyt niitä järjesti kyläneuvosto. Aikaisemmin tanssit olivat välttämättömiä, nyt niistä päätettiin — ja tämä tarkoitti, että oli olemassa vaihtoehto, esimerkiksi se, että tansseja ei järjestetty tiettyinä iltoina ... Aikaisemmin ihmiset tanssivat koska oli välttämätöntä tehdä niin. Nyt he tanssivat, koska otaksuttavasti se teki hyvää kylän moraalille ... Modernisaation tuoma siirtymä pakottomasta antamisesta vaihtoehtoon näyttää väistämättömältä. Jos yksilö kerran tiedostaa vaihtoehdon mahdollisuuden, hänen on sen jälkeen vaikea kuvitella, että hänen ainoa optionsa on välttämättömyys. (Berger 1976, 197-198)

Aitona etnisyyttä on siis mahdoton enää tavoittaa, ja vaarallista siihen lienee pyrkiäkin, sillä juuri siitä kai kumpuavat alistamisen ja alistumisen mekanismit — ”niiden” etnisuus ei näyttyä yhtä aitona kuin ”meidän”, ja siksi meillä on oikeus alistaa. Mutta vastaus ei ole kollektiivisen identiteetin kieltäminen vaan uusi identiteettielementtien kooste; antropologit kutsuvat prosessia ”etnogenesisiksi”. Joukkoviestintä tuo tähän prosessiin optioita, joita kylästä ei ehkä löydy.

Tomlinson vierastaa Schillerin takavuosien retoriikkaa kulttuuri-imperialismista, mutta ottaa yhtä lailla etäisyyttä mcluhanilaiseen ”globaaliin kylään”. Tomlinson näkee kansainvälisissä viestintävirroissa edelleen sen perusongelman, että ne saattavat mahtavuudellaan, toistonsa voimalla, legitimoinnillaan synnyttää uuden ja vaarallisen ”ihmismielen siirto-maasuhteen” saattamalla kehitysmaan ihmiset uskomaan instituutioiden voimaan, vaikka nämä ovat jo pohjoisessa osoittautuneet atomisoiduiksi, kykenemättömiksi toimimaan kan-

salaisten tahdon agentteina (Tomlinson 1992, 163). Etelän ihmiset huijataan uskomaan ammatillisuuteen, mikä onkin raakaa kaupallisuutta ja piittaamattomuutta ruohonjuurien tarpeista, etelän ihmisten omaa luovuutta ja kekseliäisyyttä rajoitetaan usuttamalla heitä tekemään niin kuin on tehty pohjoisessakin: perustamaan ministeriöitä, laitoksia ja koulutusta — vaikka ne eivät ole toimineet pohjoisessakaan spontaanin kulttuuritahdon toteuttajina.

Viestinnän valtatiellä

Oodia ei ole syytä päättää syyllisten etsintään eikä edes ironiaa. Puolitoista miljoonaa markkaa saattaa tuntua kovalta hinnalta kahdeksasta megafonista, mutta tulos on sittenkin lupaava. Commedia- kyliien asukkaat omaksuivat projektista sen option, mikä istui heidän kehysiinsä ja mikä kesti heidän elämäolosuhteissaan. Ei ole kyläläisten syy, jos projektista ei kummempaa käteen jäänyt. Tietysti voidaan ihmetellä, että historiallisen muistin organisointi on kehitysprojekteissa yhä ylivoimaista tänä viestinnän valtateiden aikainakin — että projektista toiseen pitää toistaa samat typerät virheet, kun sanoma ei kulje tai pikemminkin kun byrokrania tukahduttaa sanoman kulun. Kovin vähän on keskusteltu siitä, että byrokratian järjettömyydessä pohjoinen ja etelä ovat tasavahvoja. Esimerkiksi Commedia- hankkeen hassuimmat kuviotanssit pyörähdeltiin Helsingissä, ei suinkaan Dar es Salaamissa.

Mutta olennaisuudet on syytä nostaa kärkeen. Megafonit ovat muuttaneet kyliien viestintäoloja: niitä käyttävät kokousten koolle kutsumiseen ja puheiden pitämiseen paitsi virallisen vallankäytön *katibut* myös urheiluväki, naiset, osuuskunnat, *ngoma*- ryhmät, perinteiset kylänvanhimmat, kukaties nuoretkin joskus tulevaisuudessa. Siinä se on, kansalaisyhteiskunta, oman viestinnän valtatiensä äärellä! Ehkä on sekä Commedia- projektille ansioksi että Tansanian kansallisvaltiolle eduksi sekin, että maasaikyla *Kimakouwan* megafoni ensin meni rikki ja sitten katosi ihmeellisellä tavalla. Nomadikylää ei uiteta valtavirtaan, koulu ja puoluetoimisto pysyvät tyhjinä — mutta ei synny äänekästä oppositioliikettäkään. Maasai- heimolla on ikioma suhteensa aikaan ja paikkaan. Nuoret *morani*- soturit jatkavat vuosisataista vaellustaan Serengetin laitamalla keihäineen ja värikkäine viittoineen. He tietävät hintansa turistikameroiden edessä ilman megafonejakin. Maasaiden suuri kertomus, maailman kaiken karjan palauttaminen omalle heimolle, tapahtuu kuiskausten eikä huutamisen kautta.

Viitteet

1. Tutkimukseen kuului kaksi kyselytutkimusta kaikissa projektin kylissä, samoin kaksi kierrosta laadullisia fokusryhmähaastatteluja sekä projektissa mukana olleiden joukko- viestimien sisällön erittelyjä. Tutkimuksesta vastasi Ullamaija Kivikuru, kenttätutkimuksen hoiti William Lobulu ja tutkimukseen osallistui myös projektin kansallinen koordinaattori Gervas Moshiro.

KIRJALLISUUS

- Anderson, Benedict (1991) *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Ansah, P.A.V. (1984) "Communication in Third World Villages. A Ghanaian Experience". Paper presented

- at the Frankfurt Bookfair and Seminars, Frankfurt, West Germany, September 28- October 9, 1984.
- Asante, M. & Appiah, M. (1979) "The Rhetoric of the Akan Drum". *Western Journal of Black Studies*. No 2.
- Berger, Peter (1976) *Pyramids of Sacrifice*. Harmondsworth: Allen Lane.
- Doob, Leonard (1961) *Communication in Africa. A Search for Boundaries*. New Haven: Yale University Press.
- Freire, Paulo (1972) *Cultural Action for Freedom*. Harmondsworth: Penguin.
- Giddens, Anthony (1991) *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press.
- Grossberg, Lawrence (1992) *Cultural Studies*. New York: Routledge.
- Hartmann, Paul & Patil, B.R. & Dighe, Anita (1989) *The Mass Media and the Village Life. An Indian Study*. New Delhi/Newbury Park/London: Sage.
- Jakubowicz, Karol (1988) "The New Information and Communication Technologies and Democratization of Communication". Paper presented at the 16th IAMCR Conference, Barcelona, July 1988.
- Jankovski, Nick (1992) "Setting agenda and the methodology: small scale media research in the 1990s". Paper presented in the IAMCR 18th conference, Sao Paulo, August 10- 12, 1992.
- Kivikuru, Ullamaija in collaboration with William Lobulu and Gervas Moshiro (1994) *Changing Mediascapes? A Case study in Nine Tanzanian Villages*. University of Helsinki, Institute of Development Studies Report B 28.
- Kunczik, Michael (1984) *Communication and Social Change. A Summary of Theories, Policies and Experiences for Media Practitioners in the Third World*. Communication manual. Bonn: Friedrich- Ebert-Stiftung.
- Lerner, Daniel (1958) *The Passing of Traditional Society: Modernising the Middle East*. Glencoe, Ill.
- Martin- Barbero, Jesus (1993) *Communication, Culture and Hegemony. From the Media to Mediations*. London/Newbury Park/New Delhi: Sage.
- Meyrowitz, Joshua (1985) *No Sense of Place: The Impact of Electronic Media on Social Behaviour*. New York/Oxford: Oxford University Press.
- Negus, Keith (1993) "Global Scenes and Local Scenes: The Entertainment Industry and Popular Music in Europe". Paper presented for the panel Globalization, Civil Society and the Public Sphere, at the IAMCR Conference "Europe in Turmoil", Dublin, June 25.
- Ng'wanakilala, Nkwabi (1981) *Mass Communication and Development of Socialism in Tanzania*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.
- Nwosu, Ikechukwa (1993) "Disseminating Information on Environmental Issues and Problems in Rural Africa: Towards an Integrated Model". *Teoksessa: Bofo, S.T.K. (toim.): Media and Environment in Africa. Challenges for the Future*. Nairobi: ACCE.
- Pendakur, Manjunath (1993) "Political Economy and Ethnography. Transformations in an Indian Village". *Teoksessa: Wasko, J. & Mosco, V. & Pendakur, M. (toim.): Illuminating the Blindspots. Essays Honoring Dallas Smythe*. Norwood, N.J.: Ablex.
- Rao, Y.V.L. (1966/1962) *Communication and Development. A Study of Two Indian Villages*. Minneapolis.
- Roosens, E. (1989) *Creating Ethnicity. The Process of Ethnogenesis*. Newbury Park: Sage.
- Schiller, Herbert (1989) "Farewell to Cultural Sovereignty". A Paper presented at the Conference on "Television, Entertainment and National Culture — The Canada- U.S. Dilemma in a Broader Perspective". April 11- 13, 1989. Quebec, Canada.
- Schramm, Wilbur (1964) *Mass Media and National Development. The Role of Information in the Developing Countries*. Stanford: Stanford University Press & Unesco.
- Servaes, Jan (1986) "Cultural identity and the Mass Media in the Third World". *Third Channel* Vol. II, No 1.
- Shinar, Dov (1993) "Is Europe 'Re- membering' or 'Dis- membering'? A Cultural Strategy for studying the Role of Communication in the Transformation of Collective Identities". Paper presented at the IAMCR Conference, International Communication Section, Dublin, June 1993.
- Stuart, Sara (1992) "Some Experiences of Video SEWA: A Grassroot Women's Video Team in Ahmedabad, India" in Mowlana, H. & Hardt, E. & Frondorf, M. (toim.) *The Media as a Forum for Community Building. Cases from Africa, Asia, Latin America, Eastern Europe, and the United States*. Washington: SAIS.
- Tomlinson, John (1992) *Cultural Imperialism*. London: Pinter Publishers.
- Turner, Victor (1974) *Dramas, Fields and Metaphors: Symbolic Action in Human Society*. Ithaca: Cornell University Press.
- Turner, Victor (1977) "Process, System and Symbol: A New Anthropological Synthesis". *Daedalus*. Vol. 1, Summer.

Ugboajah, Frank (1985) *Mass Communication, Culture, and Society in West Africa*. Munchen/New York/London: WACC and Hans Zell Publishers.

Valbuena, Victor (1986) *Philippine Folk Media in Development Communication*. Singapore: AMIC.

Valbuena, Victor (1989) *Using Traditional Media in Environmental Communication*. Singapore: AMIC.

Vansina, Jan (1985) *Oral Tradition as History*. London/Nairobi: James Currey & Heinemann Kenya.